

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

מתורת

הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש

וצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שנה ה' / גליון קע

ערש"ק פרשת מסעי ה'תשס"ח

פתח דבר

בעזרהי"ת.

לקראת שבת קודש פרשת מסעי, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון קע), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

יוצא לאור על ידי
מכון אור החסידות

אה"ק:

ת.ד. 2033 כפר חב"ד 72915

טלפון: 03-9604-832 פקס: 03-9607-370

ארה"ב:

325 Kingston Ave. #2, Brooklyn, NY 11213

(718) 732-9017

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

ענין מלחמת עמלק בישראל לאחר מיתת אהרן נכתב הן בפרשת חוקת והן בפרשתנו, ורש"י משנה פירושו בב' המקומות; הסברה נפלאה בפשט הכתוב ובפירושו רש"י עליו.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק ח עמ' 192 ואילך)

יינה של תורה

ביאור מה שנקראו החניות "מסעי" – ע"פ פנימיות הדברים וההוראה הנלמדת מכך בעבודת האדם את השי"ת – ה'ירידה' היא חלק מן ה'עלי'.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק כג עמ' 224 ואילך)

חידושי סוגיות

יקדים שלכאורה שיטת הרמב"ם צ"ע, שלא מנה ישוב א"י למצוה אף שס"ל לחיוב זה / יקשה בדברי הרמב"ם לענין יציאה מבל ששינה מן הש"ס / יוסיף לדקדק בלשונות הרמב"ם בזה דלא כבש"ס, וגם יבאר פלוגתת הראשונים בטעם האיסור / יבאר דבאיסור יציאה מא"י ב' טעמים, מחמת קדושתה (במצוות התלויות בה) ומחמת שנבחרה להיות ישראל דרים בה / עפ"ז יתרץ לשונות הרמב"ם לענין בבל, דהטעם הב' שבא"י שייך אף בבל / יבאר סדר הלכות הרמב"ם כאן / יתרץ הא דמצינו כמה אמוראי שעלו מבל לא"י.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק יח עמ' 399 ואילך)

הוספה – דרכי החסידות

אגרת קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש נ"ע – גודל מעלת לימוד החסידות ופעולתה באדם הלומדה.

(אגרות קודש חלק ד עמ' תכב)

מקרא אני דורש

מיתת אהרן – עיקר סיבת המלחמה

ענין מלחמת עמלק בישראל לאחר מיתת אהרן נכתב הן בפרשת חוקת והן בפרשתנו, ורש"י משנה פירושו בב' המקומות; הסברה נפלאה בפשט הכתוב ובפירושו רש"י עליו

א. בפרשתנו: "ויעל אהרן הכהן אל הר ההר על פי ה' וימת שם . . . בחדש החמישי באחד לחדש. ואהרן בן שלש ועשרים ומאת שנה במתו בהר ההר. וישמע הכנעני מלך ערד והוא ישב בנגב בארץ כנען בבא בני ישראל" (לג, לח-מ). ופירש רש"י: "וישמע הכנעני – כאן למדך שמיתת אהרן היא השמועה, שנסתלקו ענני כבוד וכסבור שניתנה רשות להלחם בישראל, לפיכך חזר וכתבה".

והיינו, שתוכן הענין כתוב כבר בפרשת חוקת (כא, א): "וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב כי בא ישראל . . . וילחם בישראל". ושם מפרש רש"י, שהי' זה עמלק, שהוא "יושב הנגב"; ו"שינה את לשונו לדבר בלשון כנען", כלומר, שהוא הציג עצמו ככנעני. ורש"י כותב שם את מהות השמועה: "שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד . . . ועמלק מעולם רצועה מרדות לישראל, מזומן בכל עת לפורענות". וכאן "חזר וכתבה".

אך צריך ביאור, למה הוצרך כאן רש"י להוסיף ענין חדש, שלא כתב בפרשת חוקת – והיינו התיבות "כסבור שניתנה רשות להלחם בישראל"?

דהנה, בפרשת חוקת לא הזכיר רש"י כלל "סברא" זו – "שניתנה רשות להלחם בישראל" – ואדרבה: שם הדגיש ש"עמלק מעולם רצועה מרדות לישראל, מזומן בכל עת לפורענות", שמזה משמע שעמלק אינו מחפש "סברות" מיוחדות כדי להלחם בישראל, אלא הוא "מזומן בכל עת לפורענות", בין אם "ניתנה רשות" ובין אם לא!

ב. ויש לומר, שאכן כוונת רש"י כאן שונה מכוונתו בפרשת חוקת.

כי הנה, את השמועה שהביאה לכך שאויב ישראל ירים ראש, אפשר לבאר בשני אופנים:

(א) עיקר השמועה היא בזה שנסתלקו ענני כבוד, שזהו שינוי בהמציאות: עד עתה הקיפו ענני הכבוד את ישראל ושמרו עליהם מכל צד, באופן שלא הי' אפשר להילחם עמהם, ואילו עתה כאשר נסתלקו יש אפשרות להילחם עמהם. ולפי זה, זה שמת אהרן הוא רק גרם (שבגלל מיתתו נסתלקו ענני הכבוד).

(ב) עיקר השמועה היא עצם זה שמת אהרן – כי גם גויי הארץ ידעו שזכותו של אהרן היא המגינה על ישראל, ועתה כשנסתלק – נסתלקה זכותו. וזה שנסתלקו ענני כבוד מוסיף הדגשה בענין זה: עד כדי כך הסתלקה זכותו של אהרן, שאפילו ענני הכבוד שבאים בגינו כבר אינם.

וזהו ההבדל בין שני המקומות בדברי רש"י:

בפרשת חוקת מפרש רש"י כאופן הראשון, שעמלק "מעולם רצועה מרדות לישראל מזומן בכל עת לפורענות", ומוכן שאין הוא מחפש "סברות" מיוחדות כדי להלחם בישראל – אלא שכל זמן שהיו ישראל מוקפים בעננים לא יכול הי' להילחם עמהם, וכששמע שנסתלקו ענני הכבוד מיד ניצל את ההזדמנות ובה נכשם שלפני כן כבר בא להילחם עם ישראל, אף שאהרן הי' בחיים – כיון שראה שיש יהודים "הנחשלים אחריו", "חסרי כח מחמת חטאם שהי' הענן פולטן" (סוף פרשת תצא ובפרש"י), ולכן מצא מקום להילחם עמהם);

אולם כאן מפרש רש"י כאופן השני, שבאמת השמועה היתה ענין מהותי – שגויי הארץ שמעו על כך שמת אהרן, ומזה הבינו שנסתלקה ההגנה על ישראל, ועד כדי כך שנתחדשה "סברא" בעולם – "שניתנה רשות להלחם בישראל". ולפי זה נמצא, שאף שבפועל הי' זה עמלק שבא להילחם בישראל, כי הוא הי' שם בקירבת מקום – הרי ב"מהותה" של השמועה, היתה לה השפעה גם על גוי אחר שאינו עמלק.

ג. בדרך זו, יש ליישב בפשטות קושיית המפרשים על דברי רש"י, שכתב: "כאן למדך שמיתת אהרן היא השמועה"; ולכאורה תמוה, הרי כבר בפרשת חוקת אומר רש"י שהשמועה היתה "שמע שמת אהרן"! ואם כן, איך הוא אומר "כאן למדך" – בשעה שהוא עצמו לימדנו זאת כבר בפרשת חוקת?!

לקראת שבת

ז

אך לפי המבואר אתי שפיר :

אמנם כבר בפרשת חוקת למד רש"י שעמלק התעורר להילחם בישראל כתוצאה מהשמועה על מיתת אהרן, אך שם משמע שעיקר הענין הוא זה שנסתלקו ענני כבוד, שזה נתן אפשרות לעמלק להילחם בישראל – ומיתת אהרן אינה אלא גורם צדדי, הסיבה לסילוק ענני הכבוד ;

ואילו כאן למדנו דבר חדש, שעיקר השמועה היתה מיתת אהרן עצמה, שהיא הביאה (לא רק לאפשרות מעשית להילחם בישראל מצד סילוק ענני הכבוד, אלא) ל"סברא" חדשה בעולם ש"ניתנה רשות להילחם בישראל".

ד. אלא שהא גופא קשיא, כיצד למד רש"י חידוש זה מתוך הכתוב כאן? איך מוכיח הכתוב כאן שמיתת אהרן הביאה לכך ש"כסבור ניתנה רשות להילחם בישראל" – בשונה מהכתוב בפרשת חוקת ששם משמע שהענין הוא רק בזה שנסתלקו בפועל ענני הכבוד? ויש לומר, שרש"י דייק חידוש זה מתוך הבדלי הלשון בפסוקים :

בפרשת חוקת נאמר "וישמע הכנעני מלך ערד וישוב הנגב". מיד כשהפסוק מדבר על האויב – "הכנעני מלך ערד" – הוא מפרש שהכוונה היא ל"ישוב הנגב", והיינו עמלק שעליו נאמר "עמלק יושב בארץ הנגב" (שלא יג, כט). וכיון שבעמלק דוקא עסקינן, הרי אין הכרח לחדש שהוא בא בגלל מצב מיוחד וחדש שהביאה מיתת אהרן עצמה, כי עמלק הרי תמיד מחפש הזדמנות להילחם בישראל, ומובן שעצם סילוק ענני הכבוד בפועל הי' מספיק בשביל להביא אותו להילחם.

אולם כאן נאמר "וישמע הכנעני מלך ערד, והוא יושב בנגב", הרי שהאויב עצמו מוגדר כ"כנעני מלך ערד" בלבד, והמלים "והוא יושב בנגב" הם רק סיפור המעשה, שבפועל הוא שכן בנגב (ומכאן שהי' זה עמלק). מכאן למד רש"י, שה"שמועה" היתה "שמועה" כזאת שהשפיעה לא רק על עמלק, אלא גם על "הכנעני" סתם. ואמנם, בפועל הי' זה עמלק שבא להילחם, אבל השמועה על מות אהרן הביאה למצב חדש ומיוחד של "כסבור שניתנה רשות להילחם בישראל" – מצב שמשפיע גם על אויבים כמו "הכנעני" סתם, ולא רק על עמלק הממתין כל הזמן להזדמנות.

[ולפי הבדל זה בלשונות הכתובים יש לפרש גם את ההבדל בתרגום יונתן בן עוזיאל, שבפרשת חוקת פירש שעמלק לבדו נלחם בדמות כנעני ואילו כאן הוסיף וחדש שגם הכנעני עצמו התחבר אל עמלק – וכמו שהקשה ב"פירוש יונתן" כאן; ולפי האמור אתי שפיר, דוק ותשכח].

ה. אמנם עדיין צריך ביאור :

כיון שבפועל הי' זה עמלק, הרי מובן שזה שהוא נלחם בישראל בא כתוצאה מהיותו

לקראת שבת

"רצועה מרדות לישראל, מזומן בכל עת לפורענות", ולא הוצרך להגיע לזה ש"כסבור ניתנה רשות להילחם בישראל";

אם כן, לשם מה צריך הכתוב כאן (אליבא דרש"י) להוסיף ולהדגיש ענין של "אילו יצויר" בלבד – שאפילו אם לא הי' זה עמלק אלא "כנעני" סתם, הי' מתעורר להילחם בגלל שנתחדש מצב של "כסבור ניתנה רשות להילחם בישראל"? למאי נפקא מינה חידוש "רעיוני" זה?

והביאור בזה, שכוונת הכתוב היא להגדיל בחשיבות המאורע של מיתת אהרן – דבר המורה כמובן על גדולת אהרן – שהיא הביאה לכזו ירידה גדולה, שגם אויבים סתם כמו "הכנעני", ולא רק עמלק המיוחד, שמעו והתעוררו להילחם בישראל [אף שבפועל הי' זה עמלק שנלחם, כיון שהוא הי' בקירבת מקום].

ולכן מפרש זאת הכתוב דוקא כאן ולא בפרשת חוקת – כי כאן הוא המקום שבו התורה מאריכה בסיפור של מיתת אהרן, בכמה וכמה פרטים שלא נכתבו בפרשת חוקת [א] "על פי ה' – שמת בנשיקה"; (ב) זמן ההסתלקות – "בחדש החמישי באחד לחדש"; (ג) שנות חייו – "ואהרן בן שלש ועשרים ומאת שנה" – וכמו שנתבאר במדור זה אשתקד], ולכן כאן הוא המקום גם להוסיף פרט זה שמיתת אהרן הביאה לכך ש"כסבור ניתנה רשות להילחם בישראל", שהוא המוסיף ומגדיל את חשיבות המאורע.

יינה של תורה

'מסע' גם בעת החני'

ביאור מה שנקראו החניות "מסעי" – ע"פ פנימיות הדברים; ההוראה הנלמדת מכך בעבודת האדם את השי"ת – ה'ירידה' היא חלק מן ה'עלי'

א. בתחילת פרשתינו נאמר: "אלה מסעי בני ישראל" והולך ומפרט את כל המקומות: "ויסעו בני ישראל מרעמסס ויחנו בסוכות" וכו';

יש לחקור בזה, מה בא הכתוב להשמיענו בזה – האם את ה"מסע" של בני ישראל, דהיינו מה שנסעו מן המקומות הללו. או שהעיקר בזה ה"חני", הא דחנו ועצרו במקומות הללו.

וי"ל, דהדבר תלוי בב' הפירושים שכתב רש"י בריש פרשתינו:

"למה נכתבו המסעות הללו, להודיע חסדיו של מקום שאע"פ שגזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר – לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה כו' שהרי אין כאן אלא ארבעים ושתים מסעות", ונמצא שעיקר ההדגשה כאן היא בענין המסעות (שלא היו אלא מ"ב);

ובהמשך דבריו: "ורבי תנחומא דרש בו דרשה אחרת משל למלך שהי' בנו חולה והוליכו למקום רחוק לרפאותו כיון שהיו חוזרין התחיל אביו מונה את כל המסעות אמר

לקראת שבת

י

לו כאן ישנו כאן הוקרנו כאן חששת את ראשך וכו'". אשר לפי זה, עיקר ההדגשה היא בענין החניות (מה ארע בהם).

ולאופן הב' (דההדגשה היא על החניות) דרוש ביאור (כקושיית האלשיך. וראה גם כלי יקר ואור החיים): מדוע נאמר כאן "אלה מסעי בני ישראל" – הלוא הול"ל "אלה חניות בני ישראל", משום שמדובר על המקומות בהם חנו בני ישראל?

ב. וי"ל הביאור בזה:

עה"פ "בכל מסעיהם" בסוף פרשת פקודי, כתב רש"י – "מקום חנייתן אף הוא קרוי מסע וכן . . . אלה מסעי . . . לפי שממקום החני' חזרו ונסעו לכך נקראו כולן מסעות". ונמצא, ש"מסעי" כולל את שני הדברים, הן את ענין המסע והן את ענין החני'.

אמנם, הא גופא צריך ביאור: מדוע זאת החני' נקראת מסע "לפי שממקום החני' חזרו ונסעו" – והלוא כאשר בני ישראל חנו, הם חנו ועצרו מלנסוע, וכיצד החני' נקראת מסע?

ובפרט לפי דברי הגמרא (עירובין נה, ב): "כיון דכתיב על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו כמאן דקביע להו דמי", ונמצא שהחני' (אף אם היתה רק לזמן קצר ביותר) היתה באופן של קביעות. וא"כ, כיצד יתכן לומר שכל מציאות החני' הוא ענין של מסע בגלל ש"ממקום החני' חזרו ונסעו"?

ג. ויובן בהקדם ביאור בלשון הפסוק: "אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו ממצרים", "נסעו" לשון רבים. דלכאורה, הלוא כבר במסע הראשון, מרעמסס לסוכות, יצאו בני ישראל מארץ מצרים, ומדוע נאמר בפסוק "מסעי" (לשון רבים), שע"מ מ"ב המסעות יצאו בני ישראל ממצרים?

ומבואר בזה (לקו"ת פרשתנו – פח, ג ואילך), ש"מצרים" הוא מלשון 'מיצר' וגבול. ולכן, למרות שמארץ מצרים בגשמיות הם יצאו כבר במסע הראשון – מ"מ, בנוגע ליציאה מבחינת "מצרים" הרי זו יציאה מתמשכת בכל מ"ב מסעות, כי כל עוד ולא הגיעו ל(בחי') "ירדן יריחו" הרי הם עדיין ב'מיצר' וגבול מסויים. ובזה גופא, הנה בכל מסע ומסע הי' "יציאת מצרים" מהמיצרים של החני' הקודמת, עד ליציאה המושלמת ב(בחינת) ירדן יריחו.

והנה, מבואר בחסידות (ראה לקו"ת ד"ה אלה מסעי וביאורם) שמ"ב המסעות במדבר מרמזות על זמן הגלות, כאשר יהודים נמצאים ב"מדבר העמים". ולפי הנ"ל, שבכל מסע ומסע הי' ענין של יציאת מצרים – נמצא, שענין ה"מסע" הוא ענין של יציאה מהגלות והתקדמות לקראת הגאולה. ואילו ענין ה"חני'", דהוי עצירה והתעכבות מללכת הלאה, הרי זה ענין של ירידה וגלות.

לקראת שבת

יא

ועד"ז הוא בעבודת האדם: ישנם זמנים בהם האדם עוסק בעניני תורה ומצות, ובזה נרגש ההתקרבות לקראת הגאולה, "מסע". אבל ישנם זמנים שישנם העלמות והסתרים שונים, ונרגש בזה הירידה וההימצאות בגלות, "חני".

ד. והנה, יכול יהודי ליפול ברוחו ולחשוב שבאותם זמנים של העלם-והסתר – השי"ת אינו נמצא ואינו משגיח על עם ישראל ח"ו; וע"ז קמ"ל הגמ' "כיון דכתיב על פי ה' יחנו . . . כמאן דקביע להו דמי". והיינו, שהירידה בגלות היא ע"פ ה', דזהו גופא רצונו של השי"ת. ובמילא "כמאן דקביע להו דמי", דאף בזמן הגלות נמצא השי"ת עם בני ישראל ומשגיח עליהם וכו' באופן קבוע.

ויתירה מזו, כדברי רש"י – "מקום חנייתן אף הוא קרוי מסע":

לא זו בלבד שהירידה בגלות היא ע"פ רצונו של השי"ת, אלא יתירה מזו, שהירידה עצמה נחשבת ל"מסע" ועלי'. שכן, ידוע שכל ירידה היא לצורך עלי', ונמצא שבכדי שתהי' העלי' צ"ל קודם לכן ענין הירידה. ולכן הירידה בגלות הוי חלק מן העלי' עצמה.

[דוגמא גשמית לזה: כאשר אדם רוצה לקפוץ ולדלג קדימה, הנה בכדי שיוכל לעשות כן, עליו ללכת כמה צעדים אחורה. והיינו, שלמרות שהוא לכאורה מתרחק, והרי זה בהיפך לגמרי ממטרתו – הנה זהו גופא הסדר שבקפיצה והדילוג, ונמצא שזה עצמו נחשב לחלק מהדילוג והקפיצה].

וזהו הביאור בכך שלמרות שעיקר ההדגשה בפרשתינו היא על החניות (כמובן מפירוש השני ברש"י – ראה לעיל) – מ"מ, הרי הם נקראו בשם "אלה) מסעי", משום שהחניות עצמם נחשבות לחלק מהמסע.

חידושי סוגיות

שיטת הרמב"ם באיסור יציאה מא"י

יקדים שלכאורה שיטת הרמב"ם צ"ע, שלא מנה ישוב א"י למצוה אף שס"ל לחיוב זה / יקשה בדברי הרמב"ם לענין יציאה מבבל ששינה מן הש"ס / יוסיף לדקדק בלשונו הרמב"ם בזה דלא כבש"ס, וגם יבאר פלוגתת הראשונים בטעם האיסור / יבאר דבאיסור יציאה מא"י ב' טעמים, מחמת קדושתה (במצוות התלויות בה) ומחמת שנבחרה להיות ישראל דרים בה / עפ"ז יתרץ לשונו הרמב"ם לענין בבל, דהטעם הב' שבא"י שייך אף בבבל / יבאר סדר הלכות הרמב"ם כאן / יתרץ הא דמצינו כמה אמוראי שעלו מבבל לא"י

א.

יקדים שלכאורה שיטת הרמב"ם צ"ע, שלא
מנה ישוב א"י למצוה אף שס"ל לחיוב זה

ידועה פלוגתת הרמב"ם והרמב"ן לענין ישוב הארץ, אי נמנה במנין המצות, דהרמב"ן כ' עה"פ (פרשתנו לג, נג)¹ "והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה" — "על דעתי זו מצות עשה היא יצוה אותם שישבו בארץ וירשו אותה כי הוא נתנה להם. . ומה שהפליגו רבותינו במצות הישיבה בארץ ישראל ושס"ל מצות ממה. . בכאן נצטוונו במצוה הזו". ובהשגות והשלמה שלו לסה"צ להרמב"ם מנאה הרמב"ן במנין

(1) בכמה ענינים דלקמן (בפנים ובהערות) — ראה ג"כ אנציקלופדיה תלמודית ערך א"י, וש"נ. ארץ חמדה (אה"ק, תשי"ז) שער א', ובפרט שם סי' ה'.

לקראת שבת

יג

המצות (מ"ע ד) כמצוה בפ"ע², ודלא כשיטת הרמב"ם שלא מנאה למצוה בפ"ע במנין המצות.

והאר"ך הרמב"ן בזה, שזהו הטעם להא דאיתא בגמ' (כתובות קי, ב) "כל היוצא³ ממנה (מא"י) ודר בחוצה לארץ יהא בעיניך כעובד ע"ז שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' גו"⁴ (ש"א כו, יט).

מיהו, אף להרמב"ם שלא מנה ישוב הארץ למצוה בפ"ע, ולא הזכיר כלל שמצוה היא – מ"מ, מצינו ברמב"ם בכמה הלכות (הל' מלכים פ"ה ה"ט ואילך) באיסור יציאה מא"י לחו"ל⁵, ובאחד מן המקומות שהזכיר האיסור כ': "לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה עכו"ם ואל ידור בחוצה לארץ ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל היוצא לחוצה לארץ כאילו עובד ע"ז, שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלקים אחרים" (הלכות מלכים שם הי"ב).

ולכאורה, שיטת הרמב"ם בזה דרושה ביאור, היאך למד גדר חיוב זה.

ב.

יקשה בדברי הרמב"ם לענין יציאה מבבל ששינה מן הש"ם

והנראה בזה, בהקדם הביאור בהמשך וסיום דברי הרמב"ם בהלכה הנ"ל:

"כשם שאסור לצאת מהארץ לחו"ל כך אסור לצאת מבבל לשאר הארצות שנאמר בבבלה יבואו ושמה יהיו" (ירמ"ו, כו, כב).

ומקורו (כמו שציין הכס"מ) במסכתא כתובות, דאיתא התם ב' מימרות דר"י: "א"ר יהודא כל העולה מבבל לא"י עובר בעשה שנאמר בבבלה יבואו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם" (שם קי, סע"ב); ולאח"ז הובא שם (קיא, א): "א"ר יהודא אמר שמואל כשם שאסור לצאת מא"י לבבל כך אסור לצאת מבבל לשאר הארצות".

וידועות⁶ הקושיות בזה:

חדא, מהו שהרמב"ם כלל ב' המימרות כאחד, הא הראי' מן הכתוב ("בבבלה גו") הביא ר"י במימרא הראשונה לענין איסור יציאה מבבל לארץ ישראל, והרמב"ם הביאו

ברמב"ן פרשתינו) הכל מעלין לא"י כו' – רמב"ם פ"ג מהל' אישות ה"ח ואילך. וראה רמב"ם הל' עבדים פ"ח ה"ט.

(6) ראה מהרי"ט כתובות שם. לח"מ לרמב"ם. הגהות עמק המלך לרמב"ם שם. עיון יעקב לע"י. שו"ת אבני"ז יו"ד סי' תנד אות מג ואילך. ועוד.

(2) ראה גם רמב"ן אחרי יח, כה.

(3) בגמ': "כל הדר בחו"ל כו". וראה לקמן הערה 41.

(4) וראה מג"א לטה"צ שם. ובהנסמן לקמן הערה 42.

(5) וגם הדינים שבמשנה (כתובות שם. הובא

לקראת שבת

לענין איסור יציאה מבבל לשאר ארצות (שבזה מיירי ר"י במימרא השני') ?

וקשיא ממה נפשך :

דאם במ"ש הרמב"ם "אסור לצאת מבבל לשאר ארצות" נתכוון הרמב"ם אף לארץ ישראל⁷ (כמ"ש הכס"מ), דס"ל בפירוש מימרת ר"י הראשונה, שהכתוב "בבלה יבואו וגו'" בא למעט כל הארצות וא"י בכללם, ולכך הביא ע"ז הכתוב ד"בבלה וגו'" – א"כ, איך יפרש הרמב"ם החידוש שבמימרא השני' דר"י (משמ"י דשמואל) לאסור יציאה מבבל "לשאר ארצות", על מה שכבר השמיענו ר"י במימרתו הראשונה (בסתם) לענין איסור יציאה מבבל לא"י מהכתוב ד"בבלה וגו'", הא משמעות הכתוב הלא כוללת גם א"י וגם שאר ארצות⁸ ?

ואם נאמר דלהרמב"ם הלימוד מן הכתוב ד"בבלה וגו'" שבמימרא הראשונה דר"י ממעט רק עלי' מבבל לא"י ולא יציאה לשאר ארצות, ובמימרא השני' בא להשמיענו דין חדש דאיסור יציאה מבבל לשאר ארצות, ומיירי בשאר ארצות דוקא ולא בא"י⁹ – א"כ, הי' לו להרמב"ם לומר או בלשון המימרא הראשונה דר"י "כך אסור לצאת מבבל לא"י¹⁰, או שכיון שהזכיר "לשאר ארצות" שהיא המימרא השני' לא הי' לו להזכיר הלימוד מן הכתוב ד"בבלה וגו'" שאינו שייך לדין זה¹¹.

ותו קשיא בדברי הרמב"ם, שלכאורה סתר עצמו בדבריו גופא, דממ"ש בתחילת הדין "כשם שאסור לצאת מהארץ לחו"ל כך אסור לצאת מבבל כו'" משמע שאיסור יציאה מבבל הוא מצד הסברא – היינו מאותה סברא ש"אסור לצאת מהארץ". ובסיום דבריו כ' "שנאמר בבלה יבואו", דמשמע שאין האיסור מצד הסברא (שיאמר עליו בלשון "כשם . . . כך"), אלא מן הכתוב הזה שאינו שייך כלל לענין יציאה מא"י לחו"ל.

ומלבד זה קשה בגוף הדברים, היאך הביא הרמב"ם ראי' מן הכתוב "בבלה יבואו" שאסור לישראל לצאת מבבל לשאר ארצות, הא כתוב זה קאי בכלי שרת, וכדמוכח בש"ס (כתובות שם) שמחמת זה הביא ר"י עוד כתוב אחר.

היינו שהוגלו בגלות שני ובאו לבבל דרך מקרה דאפי"ה אסור לחזור, אבל ראה הפלאה שם, דמ"ש ר"י מבבל לא"י רבותא נקט. ועוד ועיקר: פירושו הוא לפי הסברת רש"י לפי שיש שם ישיבות כו' כדלקמן, ולא לפי הרמב"ם (ועפ"ז מובן גם שאין לפרש לדעת הרמב"ם כמו שפי' במהר"ם שיף שבהערה הקודמת). וראה לח"מ שם.

(11) ועפ"ז מובן שאין לתרץ שהוא ע"פ הכלל (הובא ביד מלאכי כללי הרמב"ם אות ד') שהרמב"ם נקט הדרשה היותר פשוטה, כי הרי"ז רק כשאין נפק"מ לדינא, משא"כ בנדוד.

(7) אף שפשטות הלשון "לשאר הארצות" משמעותו לכד ארץ ישראל.

(8) ראה לח"מ שם. הפלאה כתובות שם.

(9) ע"ד שפי' במהר"ם שי"ף (ועוד): דתרי מילי הן . . . מבבל לא"י בעשה לשאר ארצות אסור משום ישיבה כו'.

(10) כמ"ש במהרי"ט שם. בפנ"י לכתובות שם כ' דר"י איירי באותן בני גולה שנשארו מגלות ראשון או מבניהם כו' (וכ"כ במהרי"ט. ובכ"מ). ור"י אמר שמואל "כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות".

ג.

יוסיף לדקדק בלשונות הרמב"ם בזה דלא כבש"ם,
וגם יבאר פלוגתת הראשונים בטעם האיסור

גם יש לדקדק טובא בלשון הרמב"ם כאן, ששינה מן הש"ס בכמה דברים. דבגמרא אמרו "כשם שאסור לצאת מארץ ישראל", והרמב"ם דקדק לכתוב "מהארץ". ואין לומר שהוא מחמת קיצור הלשון גרידא, דהא בהלכה זו (בתחילתה. הובא לעיל סוס"א) וגם בכמה הלכות לפני² (ריש הלכה ט', י"א), הזכיר כמה פעמים בלשון "ארץ ישראל". ועוד שינה בלשונו, דבגמרא אמרו "כשם שאסור לצאת מארץ ישראל לבבל", והרמב"ם כתב "מהארץ לחוצה לארץ". וגם, שבגמרא נזכר גם המשך הכתוב ("בבלה יובאו ושמה יהיו) עד יום פקדי אותם נאום ה'", והרמב"ם הביא רק התחלת הכתוב "בבלה יובאו ושמה יהיו".

וכמשי"ת, דבדקדוק לשונו רמז הרמב"ם כאן לגדר מחודש בדין זה.

הנה, בטעם איסור יציאה מבבל לשאר ארצות מצינו ב' שיטות, דהרמב"ם כ' שהוא מן הכתוב "בבלה יובאו", ורש"י כ' שהוא "לפי שיש שם ישיבות המרכיכות תורה תמיד"¹². והנפקותא בין ב' הטעמים לדינא, דלהטעם דרש"י איסור יציאה חל רק בזמן שיש ישיבות בבבל, אבל משנתבטלו הישיבות הותרה היציאה; משא"כ להרמב"ם שהוא מן הכתוב "בבלה יובאו", משמע שהאיסור הוא איסור תמידי.

מיהו, עדיין דרוש ביאור בשיטת הרמב"ם, כמו שהקשו התוס', (ד"ה בבלה כתובות שם) שהא הכתוב הנ"ל קאי בזמן גלות ראשון, שאז גורשו ישראל לגלות בבל, אבל הגלות דחורבן הבית השני לא היתה לבבל. וא"כ, מהיכי תיתי יהי' אף בגלות זו האיסור דבבלה יובאו, הא גלות זו גלות אדום היא ולא בבל?

ותי' התוס': "י"ל דבגלות שני נמי קפיד קרא". אבל הא גופא טעמא בעי, דלכאורה מנ"ל להכריח שאף בגלות שני נמי קפיד קרא¹³ (אף שאינו "בבלה")?

ויתירה מזו אינו מובן לפי' הכס"מ, שבאיסור "לצאת מבבל לשאר ארצות" כוונת הרמב"ם אף לארץ ישראל – הא מצינו בכמה אמוראים¹⁴ שעלו מבבל לא"י¹⁵?

עד שמצינו ברבותיו של ר"י עצמו (בעל המימרא), רב ושמואל, (רש"י סוכה ט, א ד"ה כי אמריה. ע"ז טז, ב ד"ה רב יהודה. ועוד) שלמדו תחילה בבבל, ומשם עלו לא"י, ואחר זמן חזרו שוב לבבל¹⁶, דלכאורה ע"פ כהנ"ל הי' אסור להם לעלות מבבל לא"י, וגם אח"כ הי' אסור להם לצאת מא"י לבבל.

12) וראה גם מאירי ובשטמ"ק שם.

13) וראה בפנ"י הפלאה (ועוד) בפ"י הגמרא.

14) ראה גם המשך הגמרא כתובות שם. וראה

15) סידור יעב"ץ בתחילתו (סולם בית אל אות ו').

16) כמו שהקשו במפרשים.

17) ראה סדר הדורות ערך שמואל אות ג.

18) וראה גם המשך הגמרא כתובות שם. וראה

19) ראה גם המשך הגמרא כתובות שם. וראה

20) ראה סדר הדורות ערך שמואל אות ג.

21) כמו שהקשו במפרשים.

22) ראה סדר הדורות ערך שמואל אות ג.

לקראת שבת

ודוחק לומר שכל אלו שעלו לא"י, ובפרט רב ושמואל, פליגי אר"י (או דס"ל כר"י אמר שמואל)¹⁷, ואעפ"כ פסק הרמב"ם¹⁸ "כשם שאסור לצאת מהארץ לחוצה לארץ כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות".

ד.

**יבאר דבאיסור יציאה מא"י ב' מעמים, מחמת קדושתה
(במצוות התלויות בה) ומחמת שנבחרה להיות ישראל דרים בה**

ונקודת הביאור בזה:

הנה, בהא דארץ ישראל מובחרת מכל הארצות מצינו ב' עניינים בחז"ל: (א) הא דאמרו במדרש (תנחומא ראה ח'¹⁹): "חביבה א"י שבחר בה הקב"ה", היינו שמצד מעלתה העצמית היא ארץ ככל המקומות, ומעלתה הוא רק במה שבחרו בה מן השמים; (ב) מעלתה העצמית של הארץ, מה שארץ ישראל נעשתה ארץ קדושה, כבמכילתא (בתחילתו) ש"עד שלא נבחרה ארץ ישראל היו כל הארצות כשרות לדברות משנבחרה ארץ ישראל יצאו כל הארצות"²⁰.

והם ב' עניינים בהשייכות דישראל לארצם: (א) מצד בחירת הקב"ה, וכמרוז"ל "בחר בארץ ישראל" כו' ובחר לחלקו ישראל כו' אמר הקב"ה יבואו ישראל שבאו לחלקי וינחלו את הארץ שבאה לחלקי" (תנחומא ראה שם²¹) (ב) מצד הקדושה שישנה בשניהם, בא"י ובבב"י, שהם "עם קדוש"²².

והחילוק בין ב' הגדרים הנ"ל נרמז גם בשם הארץ בכתובים: מצד קדושתה נקראת "ארץ ישראל" דוקא, שבזה נשלל הענין ד"ארץ כנען" וכיו"ב, שהרי הקדושה אינה שייכת לארץ כנען; משא"כ מצד בחירת הקב"ה בארץ ישראל אינה מוכרחת ליקרא דוקא "ארץ ישראל", ואפשר שתקרא גם "ארץ כנען"²³, וכיו"ב, שהרי בחירת הקב"ה בה היתה "כשבדא (הקב"ה) העולם חלק הארצות לשאר האומות ובחר בארץ ישראל".

כתחילתו ובמדב"ר (שם, ח): "ארץ כנען כשירה לבית השכינה".

21 וראה מדרש רבה פרשתנו פכ"ג, ז (בסופו).

22 וראה תשב"ץ ח"ג סימן ר', כפתור ופרח פ"י

(ועוד) שמפרטים פרטים בקדושת א"י עצמה.

23 להעיר מהכתובים בפרשתנו (לג, נא ואילך)

שקוראו "ארץ כנען" או "הארץ" אבל כ"ה בכ"מ בתורה (ראה אנצ' תלמודית שם), ובבמדב"ר פרשתנו שם, ז: אני אכניס את ישראל שהן חביבין עלי לארץ שחביבה עלי שנאמר . . ארץ כנען.

17 מלבד ר"ז שמפורש בגמרא (כתובות שם) ד"הוה קמשתמיט מיני' דרב יהודא", ובברכות

(כד, ב) "רבי אבא הוה קמשתמיט כו'

18 לפי הכס"מ שכולל א"י.

19 וראה במדב"ר פ"ג, ח. ובהנסמך לקמן הערה 20.

20 וראה המשך המכילתא שם. וראה תנחומא בהר א (בסופו) "חביבה עלי ארץ ישראל שקדשתי אותה מכל הארצות". ובבמדב"ר פ"ז, י (בתחילתו) "א"י ששם השכינה חונה". ולהעיר מספרי זוטא

ועפ"ז נמצא, שאף באיסור יציאה מארץ ישראל איתנהו ב' גדרים: א) מחמת קדושת הארץ²⁴ (שזהו גם לענין הפסד קיום המצות התלויות בארץ²⁵), ב) מצד בחירת הקב"ה בארץ ישראל שהוא מסרה בידי ישראל לדור בה²⁶.

ובזה מובנים דברי הרמב"ם באר היטב, במ"ש "כשם שאסור לצאת מהארץ לחוצה לארץ כך אסור לצאת מבבל לשאר הארצות". פירוש, דאיסור יציאה הכרוך בקדושת המקום, מצד קדושת א"י, שייך דוקא בארץ ישראל. משא"כ האיסור הבא מחמת בחירת המקום להיות מדורר לישראל, הנה בזה נשתוותה (לזמן מסויים) בכל לא"י, דכשם שבחר הקב"ה בא"י להיות מקום לשלימות חירותם וגאולתם של ישראל מגלות מצרים²⁷, ולאח"ז – בשביל שנים כתיקונן (וישראל כתיקונן), כך נבחרה בכל מן השמים להיות

ע"ד עבר הירדן בלקר"ש חי"ג ע' 124-5 הערה 20 ובהמצוין שם. ואכ"מ.

26) ובזה לכאורה פשוט שזהו רק בא"י שבחר בה הקב"ה ולא בעבר הירדן ושאר ארצות שכבשום. ולעיר שגם בחיוב תרו"מ י"ל ע"ד ב' אופנים אלה:

א) מצד קדושת הארץ, כפשטות לשון הרמב"ם ספ"ו מהל' ביהב"ח. הלי' תרומות פ"א ה"ה.

ב) כיון שהקב"ה בחר בא"י ונתנה לישראל וזהו ארצם גם בפועל (היינו לאחרי כבוש וחילוק דוקא^א [שלבן] לכמה דיעות) לא הובאו במתניתן דכלים פ"א מ"ו בזה "דא"י מקודשת מכל הארצות כו" – מנ"ח מצות רפד אות ו'. וראה משנה אחרונה שם], וכיון ששבט לוי לא נטלו חלק בארץ לכן צריך ליתן להם תרו"מ. ונפק"מ להלכה בנוגע לסוריא ועוד. וראה רמב"ם הל' שמיטה ויובל פי"ג הי"א ובהשגת הראב"ד שם הי" ובכס"מ שם (וראה פרש"י ורמב"ן שופטים יח, א-ב). אבל ראה פרשת דרכים דרך הקודש דרוש ששי. והאריכו בזה במפרשי הרמב"ם בכ"מ. ואכ"מ.

27) וכמשי"נ: והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים גו' והבאתי אתכם אל ארץ גו' (וארא ו, ו-ח).

24) בשו"ת מהרי"ט ח"ב סי' כח, דכל הדינים דמתניתן דהאיש כופה כו' "עיקר הטעם משום קדושה א"י ומצות ישיבתה הוא אפילו בזה"ז כו" ולא משום קיום המצות כו'. אבל שם הוא לפי דעת הרמב"ן במ"ע דישו"ב א"י, אבל ראה חת"ס יו"ד סי' רלד שגם לדעת הרמב"ם כו' הוא מצד קדושת. וראה כפ"פ פ"י. אבני נזר שם אות לג. וראה קונטרס "בעניני כולל חב"ד" לכ"ק אדמו"ר מורש"ב נ"ע (ירושלים תרס"ז. נדפס באג"ק שלו ח"ד ע' עקב) ס"ז ואילך. ובהערה הבאה.

25) ברשב"ם ב"ב (צא, א) ד"ה אין יוצאין כו' "שמפקיע עצמו מן המצות" (ומזה מוכח לכאורה דלא ס"ל כהרמב"ן דיש מ"ע בישו"ב א"י). ובתשב"ץ ח"ג סי' ר' (וראה שם סי' קצח) דדין דכופין לעלות הוא רק לחיוב מצות. וכ"כ בשו"ת מהרי"ט ח"א סמ"ז.

והנה לכאורה נפק"מ אם הוא מצד קדושת שכינה לבר או מצד מצות, לענין עבר הירדן (לכמה דיעות) וכמ"ש בתשב"ץ שם (משא"כ לדעת רש"י פרשתנו לך, ב. אוה"ח מטות לב, ז. דברים ב, כ. ג, יג. וראה מהרי"ט שם דחיוב כפי' למצות הוא רק בא"י המקודשת) – או עכ"פ לענין (סוריא או) שאר הארצות שכבשום לאחרי א"י, שבספרי (עקב יא, כד) איתא "שהמצות נוהגות שם". וראה בארוכה

א) ולכאורה אפשר להעמיט זה גם בהרמב"ם שס"ל (ספ"א מהל' תרומות) שחיוב תרו"מ מדאורייתא הוא רק כ"שכל ישראל שם שנאמר כי תבואו ביאת כולכם כו". אבל ראה צפע"ני שם ד"רבינו ד"ל כיון דמצריך ב' דברים כו".

לקראת שבת

מקום ישראל²⁸ בזמן הגלות²⁹, שלשם הוגלו (וישראל במצב ד"חטאינו").

ולכך דייק הרמב"ם "כשם שאסור לצאת מזהארץ וכו'" – ולא כ' "מארץ ישראל", אלא "הארץ"³⁰ בה' הידיעה. היינו, הארץ הידועה שמתמיד היתה מובחרת ונפרדת מכל הארצות במה שהקב"ה בחר בה. שבזה הדגיש הרמב"ם, דאיסור יציאה דמיירי ב' הכא אינו מצד קדושת ארץ ישראל, אלא מחמת מה שהקב"ה בחר בה להיות ארץ לישראל; ובזמן הגלות חל אותו הטעם לענין יציאה מבבל כיציאה מא"י.

ה.

עפ"ז יתרון לשונות הרמב"ם לענין בבל,
דהטעם הב' שבא"י שייך אף בבבל

וזהו שהביא על כך הרמב"ם הכתוב "שנאמר בבלה יובאו ושמה יהיו" – שמכאן ראי' שבחר הקב"ה בבבל להיות מקום שיגלו אליו ישראל לדור בו.

ואף שהכתוב קאי בכלי שרת, וכ' המהרש"א חדא"ג (כתובות שם) שלפי"ז אין פירוש הכתוב "לשון ציווי", רק "ירמי' מתנבא שכן יהיו" – מ"מ, ס"ל להרמב"ם דלא כהמהרש"א, אלא שאף בנוגע לכלי שרת כוונת הכתוב לציווי, היינו, איסור להוציא כלי השרת מבבל אפי' באם יתאפשר הדבר³¹, רק "שמה יהיו".

שעפ"ז מובן גם בנוגע לישראל, דבבל נבחרה מן השמים להיות מקומם של ישראל בגלות, ואסור להם לצאת משם³².

ובמילא מובן, שבזה אין לחלק בין זמן גלות ראשון לזמן גלות שני, אחר שמצינו דוקא בבבל להיות מקום נבחר למקום גלות לישראל באופן ד"שמה יהיו" בדרך של קביעות, ע"ד בחירת הקב"ה בארץ ישראל באופן דקביעות לזמן הגאולה ושנים כתיקונם³³.

עצמו, אף שהוא הביאו לענין העלי' מבבל לא"י. וראה לקמן בפנים.

(33) ע"פ הכלל אפושי מחלוקת לא מפשינן (נסמן בלקו"ש ח"ח ע' 408 הערה 69) י"ל שגם לדעת הרמב"ם הבחירה בבבל (לגלות – גם בגלות שני) שייכת היא לזה ששם גלתה התורה³ נכדוד"ל עה"פ (מ"ב כד, יד) החרש והמסגר (ראה גטין פח, סע"א. וש"נ) [[בגלות יכני' ואח"כ ע"י ר' חייא ובניו (סוכה כ, א), רב ושמאל וכו' (וראה תנחומא נח ג: וישבו בתורתן בבבל מן אותה שעה עד היום ולא

(28) ולפרש"י הפירוש "כשם שאסור לצאת" הוא בענין השני, שכשם שאסור לצאת מא"י מצד קדושתה כך מבבל אסור לצאת מפני קדושתה (לח"מ לרמב"ם ה' מלכים שם). אבל מ"מ אין הלשון "כשם . . . כך" מתיישב כ"כ, שהרי קדושתם אינה שווה, דבא"י הוא מצד עצם קדושתה ובבבל מצד לומדי תורה שבה. אבל ראה הערה 34.

(29) ע"ד ערי מקלט – ליחיד בא"י עצמה.

(30) וראה לעיל הערה 23.

(31) וכ"פ בהפלאה (ועוד) שם.

(32) ולדעת הרמב"ם מה שלא הובא הכתוב "בבלה יובאו גו'" במימרא ד"ר"י אמר שמואל" – י"ל (בדוחק עכ"פ) דסמך ע"ז שכבר הביאו ר"י

(ב) ועד"ז לאידך, שגם לדעת רש"י היתה הבחירה בבבל כדמובאר בלקו"ש ח"ח ס"ב.

ולדברינו נמצא עוד נפקותא לדינא בין רש"י (ומאירי) והרמב"ם, דלדעת רש"י שטעם האיסור הוא "לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה", מובן, דבזמן שהישיבות המרביצות נמצאים (לא בבבל, כ"א) במדינה אחרת, צריך לחול האיסור באותה מדינה שלא לצאת הימנה לשאר ארצות³⁴; משא"כ להרמב"ם, שהוא מחמת בחירת הקב"ה בבבל להיות מקום הגלות, מובן, שהאיסור נשאר רק לענין היציאה מבבל (ולא ביציאה ממקום אחר של תורה)³⁵, שהיא דומה ליציאה "מהארץ לחוצה לארץ".

ולדרך זו אתי שפיר כל הדיוקים דלעיל בלשונות הרמב"ם, (א) שלא כתב הרמב"ם "כשם שאסור לצאת מהארץ לבבל", (ב) וגם לא אמר "כך אסור לצאת מבבל לארץ ישראל (להכס"מ), (ג) וגם השמיט סוף הכתוב שבש"ס "עד יום פקדי אתכם נאום ה'" – דלענין איסור יציאה מן הארץ מחמת בחירת הקב"ה בה, שווה בכל וכלולה ב"חוף לארץ"; וכן גם באיסור היציאה מבבל מחמת בחירת הקב"ה בה (כמקום הגלות), הנה (לדעת הכס"מ) א"י שווה לכל שאר ארצות; ולכך ג"כ הזכיר מן הכתוב רק "בבלה יובאו ושמה יהיו", שזהו הנוגע לענינינו, מה שבחר הקב"ה בבבל להיות מקום קבוע לגלות, משא"כ סיום הכתוב שאינו שייך לזה³⁶.

משא"כ ר"י בש"ס כן הביא סיום הכתוב, דהא הוא נקט "כל העולה מבבל לא"י עובר בעשה", ולענין עלי' לא"י מודגש הדבר גם (ובעיקר) בסיום הכתוב "עד יום פקדי אתכם נאום ה'", היינו שלא ישובו לא"י "עד יום פקדי אתכם".

שם: משיגים כו' וזוכים ליהנות מזיו השכינה.
 (35) גם לפי המבואר בהערה 33, כפשוטו.
 (36) ומה שלדעת הכס"מ לא הביא הרמב"ם הא ד"עובר בעשה", י"ל שס"ל שזהו רק אסמכתא "שכך מצינו הרבה מקומות בתלמוד שקורא עשה לדבר שאינו אסור אלא מדרבנן" (תר"י ברכות טז, ב ד"ה ויש. רא"ש שם סט"ו ובמור"ק פ"ג ס"ג). וכן מצינו דעת הרמב"ם גם בכתוב שבתורה, ולדוגמא: ביומא (יט, ב) השח שיחת חולין עובר בעשה שנא' ודברת בס, וברמב"ם הל' דיעות (פ"ב ה"ד) ליתא. וכן ברמ"א יו"ד סרמ"ו סכ"ה "אסור לדבר כו" (משא"כ בשו"ע אדה"ז שהביאו – הל' ת"ת פ"ג ס"ה. או"ח סקני"ו סט"ז). ואכ"מ.

שלט בהן לא אדום ולא יון כו' עיי"ש). והיינו כי ככל בעצם הוא מקום מסוגל לתורה יותר משאר ארצות ולכן בחר בה (וראה סידור יעב"ץ שם). אלא שלדעת הרמב"ם מכיון שלמדן זה מהכתוב "בבלה יובאו" גם כשבטל הטעם – לימוד התורה שבבבל – לא בטל האיסור. משא"כ לדעת רש"י. וראה לקמן בפנים.
 (34) כן משמע מפשטות לשון רש"י, וכן מפרש במאירי כתובות שם^ג. בשמ"ק (ועד"ז בהפלאה) שם: לפי שיש בה ת"ח ושכינה היא בכל כבי כנישתא כו' כדאיתא במגילה – אבל ג"ז שייך ל"כל מקום שגלו" ד"שכינה עמהם", ככתחילת הסוגיא שם (מגילה כט, א). ולעיר מהמשך דברי המאירי

ג) במאירי שם: שכל מקום שחכמה ויראת חטא מצויין שם דינו כארץ ישראל. ומה מקור מפורש בנגלה (ככל ענינים שבפנימיות התורה) למאמר דבותינו נשיאינו (אגרות קודש אדמו"ר מהור"י צ"נ ע"א ח"א ע' תפה. לקו"ש ח"ב ע' 621) במענה לשאלה האם לנסוע לא"י: "ווילסט פאָרן קיין ארץ ישראל? – מאָן דאָ ארץ ישראל! – שאז כאילו הוא דר בא"י (כמאמר ר"י בגמ' שם לענין בבל). וכבמאירי שם) ואסור לצאת משם כו'.

ו.

יבאר סדר הלכות הרמב"ם כאן

בזוה מחזור סדר ההלכות שברמב"ם, דאחר שהביא ההלכות (ה"ז וח' בהל' מלכים שם) ופרטי הדינים בהאיסור לדור במצרים, וסיים שהאיסור "לשכון בה וכו'" הוא "מפני שמעשי' מקולקלין יותר מכל הארצות כו'" – המשך בהלכה ט' לומר הקצה ההפכי "אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם" שזהו בעיקר מצד הקדושה שישנה בא"י לגבי שאר ארצות.

ולענין קדושת א"י המשך הרמב"ם בהלכות שלאח"ז "גדולי החכמים היו מנשקים על תחומי ארץ ישראל כו", אמרו חכמים כל השוכן בארץ ישראל עונותיו מחולין וכו" 37.

ולאח"ז, רק בהלכה י"ב כתב הדין ד"לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה עכו"ם ואל ידור בחוצה לארץ. . שכל היוצא לחוצה לארץ כאילו עובד ע"ז שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלקים אחרים ובפורעניות הוא אומר ואל אדמת ישראל לא יבאו" –

שבענין זה אין הכרע מצד איזה גדר הוא, דבזוה ישנם ב' הטעמים: מחמת הקדושה המיוחדת בא"י מצד השראת השכינה, כדמשמע מהלשון "היוצא לחוצה לארץ כאילו עובד ע"ז" 38. וגם, כיון שהקב"ה בחר בא"י (וכדמשמע בה"שנאמר", שמכנה את הארץ (ואומר הטעם) "נחלת ה'"), ומסרה לישראל³⁹ [שעפ"ז יומתק ג"כ מה שהרמב"ם כתב "שכל היוצא לחו"ל כאילו עווע"ז" (היפך בחירת ה' במקום זה דוקא לדור בו), ודלא כלשון הש"ס⁴⁰ "שכל הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוקה וכל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוקה⁴¹ (ועד"ז בהלכה זו עצמה), ואח"כ רמז גם הטעם השני והארץ עד שסיים "ואל אדמת ישראל"].

כנען הריני לכם לאלקה כו' ומה שהרמב"ם לא כתבו – י"ל לפי שנקט מסקנת הלימוד שבגמרא. 40) וכן בתוספתא שם.

41) שהלשון "הדר בא"י כמי שיש לו אלקה וחדר בחו"ל כו" מורה (ענין בהמשך וקביעות וגם) שזהו מחמת קדושת הארץ והעדר הקדושה שבחו"ל (וכגירסא זו הביא הרמב"ן אחרי שם, בהמשך לקדושת הארץ שמושגחת מאת הקב"ה לבד ואינה מקיימת עוברי עבירה כשאר הארצות כו', אף שבסהמ"צ שם כ' "כל היוצא ממנה ודר בחו"ל יהא בעיניך כו'"), משא"כ לשון הרמב"ם "שכל היוצא לחו"ל כו" (רגע דהיציאה, וגם)

37) שכל הנ"ל (גם איסור יציאה לדעת הרמב"ם) הוא מצד עצם קדושת הארץ, קדושת שכינה, ולא מצד חיוב מצות – ראה תשב"ץ שם סי' ר בתחילת הסימן. כפו"פ שם. רדב"ז לרמב"ם הל' סנהדרין פ"ד ה"ו, ובמצויין בהערה 24.

38) ראה רמב"ן אחרי שם. כפו"פ שם. הפלאה כתובות שם. ועוד. אבל במאירי כתובות שם: שחוצה לארץ דירת קבע לגוים ולעכו"ם ואי אפשר שלא ללמוד מדרכיהם.

39) ולהעיר, שבגמרא כתובות שם למדו זה ממ"ש "לתת את ארץ כנען להיות לכם לאלקים". ובתוספתא ע"ז פ"ה ה"ב "כל זמן שאתם בארץ

לקראת שבת

כא

ולכך כתב הרמב"ם הדבר בסוף כל ההלכות לענין מעלת א"י, ולא (כמו שהי' הסדר צריך לכאורה להיות) בתחילת דיני א"י – קודם להא ד"אסור לצאת מארץ ישראל"⁴², כיון שכאן קאי (גם) במעלת הבחירה בארץ ישראל.

ומטעם זה כשפתח אח"כ, בהמשך לזה, בענין האיסור לצאת מבבל לשאר ארצות מצד בחירת הקב"ה בהמקום, דייק לומר "כשם שאסור לצאת מהארץ", שבזה הדגיש שהאיסור יציאה כאן הוא מטעם בחירת הקב"ה, שבזה שווה היציאה מהארץ להאיסור "לצאת מבבל כו", "כנ"ל.

ז.

יתרין הא דמצינו כמה אמוראי שעלו מבבל לא"י

ובזה סרה הקושיא מה שמצינו בכמה אמוראים שעלו מבבל לא"י, ואצ"ל דאיפליגו אר"י (או אר"י אמר שמואל), דמאחר שהאיסור לצאת מבבל לא"י (ולשאר ארצות) הוא כאיסור היציאה מא"י לבבל – מחמת בחירת הקב"ה (ולא מצד טעם מיוחד – לדוגמא, רצון מלכותא – בבבל) "כשם שאסור . . כן אסור", מובן (ותירה מזה – כש"כ וק"ו) שבזה ישנם ג"כ אותם ההיתרים שישנם באיסור יציאה. פירוש, דכשם שבנוגע לאיסור יציאה מא"י לחו"ל, איכא כמה תנאים להתיר, כפסק הרמב"ם (שם הלכה ט') "ללמוד תורה כו' וכן הוא יוצא לסחורה", הוא הדין לענין עלי' מבבל לא"י (והיציאה לשאר ארצות) שבאם עולה ללמוד תורה⁴³ ולסחורה (וכיו"ב) מותר לצאת.

רק שכיון שזהו היתור בלבד, מחמת התכלית הבא עי"ז (תורה, סחורה), הנה כשם שביציאה מא"י לחו"ל לפי התנאים המותרים, עדיין נשאר היוצא גם אחר יציאתו (בנוגע לנדו"ז) בגדר בן ארץ ישראל ומחוייב לחזור⁴⁴, כן הוא גם לענין העולה מבבל לא"י

ואולי י"ל דמתחילה (בהלכה ט') כ' איסור מפורש "אסור לצאת מא"י כו", ואח"כ (בה"י) – הנהגות בקשר לחביבות הארץ, ומסיים "לעולם ידור אדם בא"י כו' שכל היוצא לחו"ל כו'", שכל זה אינו מצוה, איסור וכיו"ב.

וכבר האריכו בכ"מ בדעת הרמב"ם בישוב א"י. וראה קונטרס "בעניני כולל חב"ד" שם. בהנסמן באנצ' תלמודית ערך א"י. אבנ"ז שם. ואכ"מ.

43) ראה שט"מ ק כתובות שם בהך דשלחי לי אחוה כו' "תהא חכם עוד יותר כו'".

44) ככרמב"ם שם: "ויחזור לארץ". וראה תוד"ה ללמוד ע"ז יג, א.

שאינו מרגיש הקדושה שבהארץ שיש להדר בה, וי"ל שזהו לפי שמניח הארץ שבתר בה הקב"ה ונתנה לישראל.

אבל ראה שד"ח כללים מערכת כ' כלל עח שכן היתה גירסת הרמב"ם בגמ' (וככתוספתא ע"ז שם. ספרא בהר (כה, לח) ואבות דר"נ (פכ"ו מ"ב) – בשינוי לשון, ששם מתחיל כל המניח א"י ויוצא כו' (תוספתא ואבות דר"נ), ובספרא כל היושב בא"י כו' (וכל היוצא כו').

42) דהרי בתחילה הו"ל להביא החיוב "לעולם ידור אדם בא"י" ואח"כ איסור היציאה. ומזה מוכח לכאורה שענין אחר הוא, ואיסור יציאה אינו מטעם זה וגם לא מטעם מצות ישוב א"י.

בתנאים המותרים, שנשאר אף בא"י כבן כבל (מצד בחירת כבל להיות מקום הגלות לישראל) ומחוייב לחזור.

מיהו, מחולקים תנאי ההיתר זמ"ז, ותלוי הדבר מהי תכלית היציאה (או העלייה), דהיכא שיוצא לסחורה, יש בזה קצבה, ובשעה שמרויח צריך לחזור; משא"כ היוצא "ללמוד תורה", שזהו בלי קצבה, הנה כל זמן שיכול להיתוסף לו בלימוד התורה מותר להישאר בא"י.

ועפ"ז מובן בפשטות מה שכמה אמוראים עלו מבבל לא"י, כיון שהי' זה מחמת היתר זה; ואלו שנשארו שם בקביעות זהו מאחר שכך הי' דרוש מצד אופן לימוד התורה שלהם⁴⁵.

אבל אצל רב ועד"ז אצל שמואל, אף שגם הם עלו מבבל לא"י כדי ללמוד תורה, מ"מ, בשעה שקבלו שם בלימוד תורתם מרבי וכו' בשלימות, היו מוכרחין לשוב לבבל⁴⁶.

ויתירה מזה – דוקא בבבל ניתוסף אצלם אח"כ יותר ממה שלמדו בא"י, בעיון ופולפול תורה (ופלפול התלמידים), שבזה הי' היתרון דבבל על א"י⁴⁷.

47) כמובן מזה דשלחו מא"י סיני עדיף (סוף ברכות והוריות). ובירושלמי סוף הוריות דסידרין קודם לפילפון, אבל בבבלי (הוריות) נשארה האבעיה (היה עדיף: חריף ומקשה או מתן ומסיק) בתיקו ולא קיבלו מה דשלחו מא"י סיני עדיף. ולהעיר מפ"י הר"ח (סנהדרין כד, א) במחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי, וראה ד"ה אמר רבא תש"ח פ"א"יב ובהנסמן שם. לקו"ש ח"ג (ע' 32). 37-8). וש"נ.

45) או כדי ללמד תורה כר' חייא ובניו (סוכה כ, סע"א) וכיו"ב שאם ללמוד תורה מותר כ"ש ללמד תורה (וראה סידור יעב"ץ שם). ואף שבהיתר היציאה מא"י כ' הרמב"ם רק "ללמוד תורה" י"ל (ע"פ המבואר לקמן בפנים) שבזה שמלמדה נתוסף גם אצלו ע"ד מתלמידי יותר מכולם כו'.

46) ראה יומא (פז, ב) ברב "דליזיל ולגמר אורייתא בבבל".

דרכי החסידות

אגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרריי"צ
מלויבאוויטש נ"ע בענייני עבודת השי"ת

פעולת לימוד החסידות

"זאת אומרת אשר לימוד החסידות גם מעט היא פועלת הבהקת המאור של תורה,
שהמאור שבתורה הנגלית מאיר אצלו באופן אחר לגמרי, זהו לגמרי אור אחר"

הלימוד נוגע בנפש

לא אפונה כי ידוע הוא אשר הלכה מפורטת וחמורה מאד כי כל אחד ואחד מישראל,
בין עשיר בדעה ובין עני בדעה, בין עסוק במסחר וקנין ובין פנוי מעסקיו, בין בריא ובין
ח"ו חלוש, מחוייב בלימוד התורה, בכל יום ויום בלי שום תירוץ בעולם כלל וכלל, כפי
שכתב מורינו נ"ע בהלכות תלמוד תורה.

חיוב זה דלימוד התורה מלבד שהוא מצוה דאורייתא כמ"ש הרמב"ם דבתלמוד תורה
יש שני מצות, ראשונה ללמוד התורה, שני' לכבד לומדי' ויודעי', הרי דלימוד התורה היא
מצוה דאורייתא, הנה מלבד זאת הרי לימוד התורה נוגע בנפש האדם ממש ובנפשות אנשי
ביתו וקיום ביתו.

דכאשר האדם לומד התורה הוא עומד על איזה גובה ויש לו תעודה ומטרה בחיים,
הוא יודע לשם מה הוא חי, ויש לו תכלית בחיים, ומיום ליום עולה בידיעת התורה וביראת
שמים.

לקראת שבת

ובפרט מי אשר בשיעורי לימודיו הוא קובע לו גם לימוד החסידות איזה זמן בכל יום, או פעם בשתי ימים או פעמיים בשבוע, הרי תבלין זה נותן לו טעם לשבח הן בגוף ועצם לימוד התורה אשר בעת לימודו אינו אצלו כלימוד ענין שכלי בלבד אלא יודע ומרגיש אשר זהו חכמתו של הקב"ה, והן בפעולתה לקיים את דיני התורה ביראת שמים.

זאת אומרת אשר לימוד החסידות גם מעט היא פועלת הבהקת המאור של תורה, שהמאור שבתורה הנגלית מאיר אצלו באופן אחר לגמרי, זהו אור אחר לגמרי.

תורתו של ר' זעמל ותורתו של הרבי

בשנת תר"ה ביומי דחנוכה הזדמנו בליובאוויטש החסידים הגאונים המפורסמים הצדיקים הרב ר' אייזיק מהאמיל, הרב ר' הלל מפאריטש, הרב ר' אייזיק מוויטעבסק נשמתם עדן, ובאחד התועדות שהי' ביניהם הסתובבו הדברים על אודות ראשית התקרבותם של השלשה גאונים הנזכרים אל עדת החסידים.

כל אחד ואחד מהשלשה הנזכרים סיפר בארוכה העילות והסיבות אשר סיבב עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות אופן קירובם אל עדת החסידים כפי האמור בהרשימה.

הגאונים החסידים ר"א מהאמיל, והר"ה מפאריטש, היו גם אבותם מבני החסידים, אמנם הגאון החסיד הר"א מוויטעבסק הי' מבעלי היחס בעדת המנגדים.

באחת הנסיעות שהי' רבינו – הזקן – נ"ע במינסק, הי' הוא – הר"א – מאותם האברכים העילויים שהתדבקו בהוד כ"ק רבנו והלך אחריו לליאזנא, ונהי' לחסיד נלהב.

החסיד הגאון ר"א מהאמיל שואל את החסיד הגאון הר"א מוויטעבסק, מהו החילוק בין התורה שלמדתם אצל הגאון ר' זעמעלע הצדיק, לבין התורה שלמדתם אצל הרבי בליאזנא.

הר"א מוויטעבסק: לבד שהי' חילוק בעצם הלימוד, הרבי עם אור גאונות שכלו, פתח את העינים כיצד ללמוד, הרי שעיקר החילוק היה יותר בלאחר הלימוד.

והתחיל לבכות בבכי' עצומה, באומרו רק תיבות אלו אי רבי, אי רבי, שחזר על זה כמה וכמה פעמים בזעקה חרישית, מעומק פנימית נקודת לבבו, מה שעשה רושם אדיר על כל המסובים.

הר"א מהאמיל: במה הי' החילוק לאחר הלימוד.

הר"א מוויטעבסק עודנו מתמוגג בדמעותיו ובגניחותיו, וכשהרגיע במעט, ממשיך דיבורו בקול רועד מהתרגשות פנימי ומבכי' לבבי'.

החילוק הי' לאחר הלימוד, כאשר הלכנו מלימוד השיעור אצל הדוד ר' זעמעלע הצדיק, היינו מרוממים בעיני עצמינו, ברוך השם יודעים אנו עוד פלפול גאוני ועוד חידושי תורה

לקראת שבת

כה

גאוניים. אבל כאשר הלכנו מהשיעור של הרבי, היינו שבורים בעיני עצמינו מכך שאין לנו שום השגה במאור שבתורה, ומהגסות האישית שלא מרגישים את נותן התורה ברוך הוא.

הסיפור הזה מעיד שחסידות מאירה את המאור שבתורה, שהמאור שבתורה חודר בפנימיות מוחו ופנימיות לבו, ומאיר את החשך שלו.

בכל אדם יש האור והחשך הפרטי שלו, מה שאין אדם יודע מה בלבו של חברו, ואיזה דבר מעיק אותו ומיצר לו, כי דעות בני אדם שונות המה, הנה המאור שבתורה מאיר את החשך שלו ומעמידו על הגובה הראוי לו.

